

https://hvg.hu/kultura/201913_bekes_forradalom_fektelen_meszarlasok_film_es_szepites_tombolva_haladok

Az idehaza nemrég bemutatott **Egy ország, egy király** a történelmi események egyoldalú tablója lett.

De hát ezt még korábban csináltam, már nem számít, hiszen most eljött a kiengesztelődés ideje! – védekezett Basile, amikor szenvedélyes enyelgésük közben Françoise, a csinos mosónő iszonyodva fedezte fel a vállán a tolvajok megbélyegzésére használt jelet. Az Egy ország, egy király című film férfi főszereplője a kiengesztelődéssel arra a korábbi jelenetre utalt, amikor egy faluban a plébános felszólítására – a helyi közösség biztatása és üdvívalgása közepette – kiszabadították a kalodából, és az össznépi megbékélés jegyében meg kellett ölelniük egymást azzal a gazdával, akit megkárosított. A mosónő megnyugodott az érvek hallatán, ám a francia nézők közül sokan felhorkantak a történelmietlen okoskodásra. Merthogy – hangsúlyozzák elsősorban a jobboldali kritikusok – a forradalom időszakát a szabadság, egyenlőség, testvériség hangzatos jelszavai ellenére nem a megbocsátás és a kiengesztelődés keresztényi erényei jellemezték, sokkal inkább az olykor gátját vesztett erőszak.

Igaz ez a forradalomnak arra a korszakára is, amelyet Pierre Schoeller Magyarországon nemrégiben bemutatott filmje jár körbe, az 1789. nyári kezdetektől XVI. Lajos király 1793. január 21-ei lefejezéséig. A rendező többször is kifejtette: úgy akarta bemutatni az eredeti „politikai érzelmeket”, ahogyan azokat a király, a nemzetgyűlés és különösen „a párizsi nép” annak idején megélték. A nép „önmagára találásának”, a megalázottságból és a gyermeki állapotból való kitörésének ábrázolása közben azonban Schoeller számos olyan momentumról „feledkezett meg”, amelyek beárnyékolják volna a filmje szerint a nemzetgyűlésben, az utcán, a meleg fényekkel bevilágított barátságos helyiségekben öntudatosan politizáló közemberek képét.

Már a forradalom első, 1789. augusztusi vívmányai – a régi társadalmi rend kiváltságainak eltörlése, illetve az Emberi és polgári jogok nyilatkozata – biztosításához is vér tapadt. Október 5-én, a kenyérhiány és az udvar ellenforradalmi szándékairól terjesztett hírek miatt nyugtalankodó több ezer nő hatórás gyaloglással kivonult Versailles-ba. A film aprólékosan bemutatja az esőben énekelve masírozó, pusztá kézzel ágyút vontató asszonyokat, akik előbb a nemzetgyűléssel, majd a királlyal próbáltak szót érteni – sikerrel, hiszen kaptak kenyeret, az uralkodó aláírta a jogokat biztosító nyilatkozatot, és belement, hogy családjával Versailles-ból Párizsba, a Tuileriák palotájába költözzön.

Arra az apróságra a rendező nem tér ki, hogy az utóbbi döntést a király nem

jószántából hozta meg, hanem azért, mert a tömeg egy része hajnalban betört a palota kertjébe. Az őrséggel vívott közelharcban legalább két gárdistát felkoncoltak, levágott fejüket lándzsára tűzték, majd beözönlöttek „az osztrák szajhaként” emlegetett királyné lakosztályaiba.

A néptől a királynéig

Nehezen túlszárnyalható előképei vannak Pierre Schoeller filmjének, amely „a nép szemszögéből” dolgozza fel a forradalmi eseményeket. Hasonló megközelítést alkalmazott már Jean Renoir is 1938-as, La Marseillaise című alkotásában, amely szintén 1792-ig követi a legjelentősebb történéseket. Az eredetileg 12 órára tervezett, ám végül kétórásra vágott filmet a kritikusok máig mérvadónak tartják.

A francia forradalom – ez a címe annak a „képes történelemkönyvnek”, amelyet egy nemzetközi csapat készített párizsi megrendelésre, a forradalom 200. évfordulójára. A hatórás, költségvetésében is monumentális film a rendi gyűlés 1789. januári összehívásától Robespierre 1794. nyári bukásáig veszi végig az eseményeket – a kritikusok szerint mindent bemutatva, de semmit meg nem magyarázva.

Az 1980-as évtized a „valódi” játékfilmek terén is kiemelkedő alkotásokat hozott. Ekkor született egyebek mellett az Orczy Emma magyar származású angol író nő regényéből forgatott, a terror idején játszódó A skarlát virág (Vörös Pimpernel) című fikciós angol kalandfilm. Ugyanekkor készült az egyetlen történelmi eseményt, a királyi család 1791-es szökési kísérletét felelevenítő francia–olasz alkotás, A postakocsi, világsztárok sorával. Egy évre rá, 1983-ban jött ki Andrzej Wajdának a politikai életrajz kategóriájában alapműnek számító Dantonja, amelyen a francia kritikusok az erőteljes lengyel aktuálpolitikai áthallások miatt fanyalognak.

Az elmúlt bő évszázadban a rendezők előszeretettel helyezték filmjeiket a forradalom első napjaiba vagy a terror időszakába, és feltűnően sok „saját” filmet kapott a korszak egyik legellentmondásosabb személyisége, Marie Antoinette. Hollywoodban kétszer is forgattak róla sikeres (bár történelmileg nem feltétlenül hű) életrajzi opust: 1938-ban a kor szupersztárja, Norma Shearer, 2006-ban pedig Kirsten Dunst alakította a tragikus sorsú királynét. Két másik film a forradalom időszakára koncentrál. Az 1989-es L'Autrichienne (Az osztrák nő) – Ute Lemper főszereplésével – XVI. Lajos feleségének utolsó napjait vitte vászonra, míg a hét éve bemutatott, Búcsú a királynémtól című francia alkotás 1789 júliusában játszódik; ebben a rendező – a történészek szerint alaptalanul – felveti Marie Antoinette lesbikusságának lehetőségét.

Marie Antoinette a lélekjelenlétének és egy rejtekajtónak köszönhető, hogy nem került a feldühödött tömeg markába. XVI. Lajos akkor jelentette be az erkélyről a királyi család költözési „szándékát”, amikor az „ostromlók” az ágyúkat is a palota felé irányították. Az ügyek efféle intézése – jegyezte meg Hahner Péter történész Franciaország története című munkájában – „megrémítette a forradalom

mérsékeltébb híveit, megnehezítette a politikai kompromisszumokat, és sokak szemében elfogadhatóvá tette az erőszak alkalmazását”.

Félig mesélte csak el Pierre Schoeller a forradalom egyik fordulópontját, a királyság megdöntését. Franciaország 1792 augusztusában hadban állt több európai hatalommal (nem utolsósorban azért, mert a nemzetgyűlés kiprovokálta a háborút), az első katonai kudarcok hatására pedig felerősödött az ellenségesnek tekintett csoportok üldözése. Az egyik legveszedelmesebb ellenfélnek XVI. Lajost tartották. Augusztus 10-én hajnalban húszezer fegyveres felkelő kezdte ostromolni a nem egészen ezer svájci gárdista által védett Tuileriákat. A külföldi testőrséget a túlerő néhány óra alatt legyűrte, ám az időközben a nemzetgyűlésbe menekült király – a további vérontást megelőzendő – megparancsolta: a svájciak tegyék le a fegyvert.

A palotába így könnyen beszabaduló „forradalmárok” vérfürdőt rendeztek. Az a filmből is kiderül, hogy a gárdisták többségét megölték, ám az inkább szemérmes képsorokból aligha sejthető az erőszak valódi mértéke. Pedig tudható, hogy a tömeg szétverte a palota berendezését, a pincéket vízzel árasztotta el, mert azt hitte, ott is testőrök rejtőznek. A legyilkoltakat meztelenre vetkőztették, sokakat megcsonkítottak, meggyaláztak. Egyes beszámolók szerint kannibalizmusra is sor került. A svájci kormány állítólag e vérengzés miatt maradt távol a forradalom 200. évfordulóján, 1989 júliusában rendezett hivatalos franciaországi ünnepektől.

„A szabadság történeteként” reklámozott didaktikus tablójában Schoeller említést sem tesz a Tuileriák ostrománál kezdődött erőszakhullám néhány héttel későbbi folytatásáról, a forradalom egyik legdicstelenebb eseménysorozatáról. 1792. szeptember legelején elterjedt, hogy közelednek a porosz–osztrák csapatok, a börtönökben pedig a királypárti rabok felkelésre készülnek. A pánikhangulatban több ezren – elsősorban kereskedők, kézművesek, kispolgárok – a fogházakhoz vonultak, hogy „megelőző csapást” mérjenek az ellenségre.

A sebtében felállított népi törvényszékek ítéletei alapján négy napon át különös kegyetlenséggel végezték ki a foglyokat; csak Párizsban 1300-an estek áldozatul a vérfürdőnek. Az Abbaye börtönben a kivégzésekből valóságos előadást kreáltak. A színpadszerű térre belökött foglyokat a körben állók kardokkal és késekkel halálra kaszabolták, miközben a felajzott nézőközönség ordenáré módon gúnyolta a haldoklók „bátorságát” vagy „gyávaságát”.

Bár a legyilkoltak többsége köztörvényes bűnöző volt, az áldozatok között bőséggel akadtak arisztokraták és a forradalom bűnbakjainak tartott, az alkotmányra esküt nem tett papok. Utóbbiak közé tartozott a jezsuita Alexandre Lenfant, aki – Mária Terézia és II. József után – XVI. Lajos udvari papja volt. Ekkor ölték meg a svájciak parancsnokát és a savoyai Lamballe hercegnét, a királyné barátnőjét. Utóbbi végzetéről számos borzalmas beszámoló született, de csak az tűnik bizonyosnak, hogy miután a törvényszék előtt nem volt hajlandó gyalázní a királyt és a királynét,

átadták a tömegnek, amely meglincselte, levágta és lándzsára tűzte a fejét, lemeztelenített testét pedig órákon át hurcolta diadalittasan Párizs-szerte. Ezek a szeptemberi mézárások olyan felháborítóak voltak, és annyira belevésődtek az emlékezetbe, hogy három évvel később – már az intézményesített terrort bevezető Robespierre bukása után – néhány tucat embert végül felelősségre vontak értük.